

GÜNEYDOĞU ANADOLU'DA BİR İL MERKEZİNDE BİLDİRİM YAPILMIŞ İSTİSMAR VE İHMAL OLGULARININ ÖZELLİKLERİ

H. Tuna ÇAK*, Semih ERDEN**

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada Güneydoğu Anadolu'da bir il merkezinde istismar / ihmal nedeniyle yasal işlem yapılmış olan çocuk ve ergenlerin sosyodemografik özelliklerinin, istismar / ihmal çeşitlerinin ve yasal işlem süreçlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Araştırmaya, Ocak 2009-Mart 2010 tarihleri arasında İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubeye istismar / ihmal nedeniyle bildirilen ve yasal işlem yapılan 0-18 yaşları arasındaki 103 çocuk ve ergen dâhil edilmiş, kayıtlar geriye dönük incelenmiştir. **Sonuçlar:** Olguların yarısından fazlasının ortalama yaşları 14,8 olan küçük yaşta evlenen kızlardan oluştuğu, bu grupta yalnızca 1 kızın okula devam ettiği, %90'dan fazla hekim bildirim olduğu ve hukuki işlem sonrasında kızların ailelerinin yanına verildiği anlaşılmıştır. Küçük yaşta evlilik dışında kalan olguların ortalama yaşı 13,7 olarak belirlenmiş, %67'sinin kızlardan oluştuğu, %78 fiziksel, %18 cinsel ve %36 duygusal istismar ile %16 oranında ihmal görüldüğü saptanmıştır, bu olgularda yasal işlem sonucunda %31 oranında koruma altına alma, %65 oranında ise aile yanına verme kararı alındığı, %4 oranında ise sonucun kayıt altına alınmamış olduğu belirlenmiştir. **Tartışma:** Çalışmanın yapıldığı bölgede istismar / ihmal dağılımında küçük yaşta evliliklerin ön plana çıktığı görülmüştür. Küçük yaşta evlilikleri de kapsayan istismar / ihmali önleme konusunda çocuklara hizmet götüren eğitim, sağlık gibi her türlü kurum ve kuruluşla beraber toplumun duyarlılığının artırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Anahtar Sözcükler: çocuk, istismar, ihmal, sosyodemografik özellikler

SAMMARY: CHARACTERISTICS OF REPORTED CHILDHOOD ABUSE AND NEGLECT CASES IN SOUTH-EASTERN ANATOLIA

Objective: The aim of this study is to determine sociodemographic characteristics, types of abuse and neglect and the consecutive forensic procedures in childhood abuse and neglect cases which had been informed to legal authorities in a city center in the south east part of Anatolia. **Method:** Records of 103 abuse and neglect cases who had been informed to legal authorities and reported in the City Police Department Child Bureau between January 2009 and March 2010 were retrospectively evaluated. Every accessible data on each record was taken into account. **Results:** Mean age of the recorded abuse and neglect cases was 14,3±2,8 and 85% of the group were girls. More than half of the cases were early married teen girls with a mean age of 14,8 and were not attending school. More than 90% of these teen marriages were reported by physicians and the girls were placed in their families after forensic procedures. 67% of the remaining 45 abuse and neglect cases besides teen marriages were girls. Types of abuse and neglect in this group were 78% physical, 18% sexual and 36% emotional abuse and 16% neglect, respectively. After forensic procedures 31% was placed under protective care and 65% were placed in their families. **Discussions** Results of this study indicated that early married teen girls were the majority of the abuse and neglect cases in the area. Priority should be given to the field of raising institutional and public awareness for abuse and neglect including early teen marriage.

Key words: childhood, abuse, neglect, sociodemographic characteristics

GİRİŞ

Çocuk istismar / ihmali kavramı; anne, baba ya da bakıcı gibi çocuklara bakıp gözetmek ya da eğitmekle görevli, güç ve güven ilişkisi içinde olduğu kişiler tarafından çocuğa yöneltilen, çocuğun psikolojik ya da bedensel sağlığına zarar verecek ya da sosyal gelişimini engelleyecek tüm fiziksel, duygusal ya da cinsel tutumları, ihmali ve ticari amaçlı sömürüyü kapsar (Şahin 2006).

Çocuk istismarı ve ihmali konusundaki çalışmalar, ülkemizde 1980'lerde başlamış olmasına rağmen halen sınırlı sayıda yaygın bulunmaktadır. Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında; geriye dönük anketlere dayanan toplum tarama çalışmaları, mahkeme kayıtları ya da hastane başvurusu içinde istismar / ihmal olgularının belirlenmesi ve adli rapor istemiyle ruh sağlığı polikliniklerine gönderilen olguların incelenmesi şeklinde farklı yöntemlerin kullanılmış olduğu görülmektedir (Baskın ve ark. 2000, Bilir ve ark. 1991, Konaç-Onur ve ark. 1988, Öztop ve Özcan 2010, Yılmaz Irmak 2011). Geriye dönük

*Öğr. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD, Ankara.

**Arş. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD, Ankara.

toplum tarama çalışmalarında ihmalin en sık karşılaşılan durum olduğu, bunu sıklık sırasına göre duygusal, fiziksel ve cinsel istismarın izlediği, ruh sağlığı polikliniklerine adli başvurulara bakıldığında ise cinsel istismarın birinci sırada olduğu görülmektedir (Tahiroğlu ve ark. 2008, Zoroglu ve ark. 2001).

Bu çalışmada konuya ilişkin daha önce özgül bir saha çalışması yapılmamış olan Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir il merkezinde istismar / ihmal iddiası ile emniyet birimlerine bildirim yapılmış olan çocuk ve ergenlerin demografik özelliklerinin, istismar / ihmal çeşitlerinin ve yasal işlem süreçlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Gereç

Araştırmaya, gerekli izinler alınarak, Ocak 2009-Mart 2010 tarihleri arasında İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubeye istismar / ihmal iddiası ile bildirilen ve yasal işlem yapılan 0-18 yaşları arasındaki çocuk ve ergenler dâhil edilmiştir. Kayıtlar geriye dönük incelenmiş ve ulaşılabilen her veri değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin düzenlenebilmesi açısından her olgu için yazarlar tarafından hazırlanmış olan "Çocuk İstismarı ve ihmali Bilgi Formu" doldurulmuştur. Bu formda her olgu için doğum tarihi; cinsiyeti; yaşadığı il/ilçe/köy; okula devam durumu; anne ve babasının yaşı, eğitim düzeyi, işi ve sağlık durumu; kardeş sayısı ve sağlık durumları; aile yapısı; olayın olma tarihi; yasal tanımı; bildirim şekli; tıbbi rapor varlığı; istismarın türü fiziksel/cinsel/duygusal/ihmal; fiziksel istismarın türü (dövme, tokatlama, tekmeleme, yakma, diğer); cinsel istismarın türü (dokunma, gösterimcilik, cinsel ilişki kurma, sözel, diğer); duygusal ihmal ve kötüye kullanımın türü (sevgi göstermem, aşağılama, sürekli eleştirme, reddetme, kişisel ve maddi gereksinimlerini gidermeme, diğer); istismarcının mağdura yakınlık durumu; istismarın sıklığı/süresi; istismar/ihmalin başlangıç

yaşı; adli süreçte işbirliği yapılan kurumlar; adli sürecin sonuçlanma şekli sorgulanmıştır.

Belirtilen tarihler arasında istismar / ihmal iddiası ile bildirilen toplam 103 çocuk ve ergenin kaydına ulaşılmıştır. Anne ve babanın eğitim düzeyi, işi ve sağlık durumu, kardeşlerin sağlık durumu, aile yapısı, psikiyatrik değerlendirme varlığı, istismarın sıklığı/süresi ve istismar/ihmalin başlangıç yaşı ile ilgili verilere olguların yarısından çoğunda kayıtların yetersizliği nedeniyle ulaşılamamış ve değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Verilerin istatistiksel analizi için Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı (Statistical Program for Social Sciences; SPSS) 15.0 sürümü kullanılmıştır. İşlemlerde, sayımla belirtilen verilerin değerlendirilmesinde ki-kare (χ^2) testi, ölçümle belirtilen verilerin değerlendirmesinde parametrik test varsayımları karşılandığında t-testi karşılanmadığında ise Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Tüm analizler iki uçlu yapılmış, en düşük anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Olguların yaşları 1-17 arasında değişmiş, yalnızca 5 olgunun 12 yaşından küçük olduğu, ortalama yaşın ise 14,3+2,8 olduğu belirlenmiştir. Olguların sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de özetlenmiştir. Olgular istismar / ihmal çeşidine göre gruplandırılırken küçük yaşta evlilik ve küçük yaşta evlilik ve doğum cinsel istismar kapsamında değerlendirilmiştir. Buna göre, 36 (%35) olguda fiziksel istismar, 65 (%63,1) olguda cinsel istismar, 16 (%15,5) olguda duygusal istismar ve 7 (%6,8) olguda ihmal olduğu görülmüştür. Fiziksel istismar görülen 36 olgunun 19'unda dayak, 5'ine zorla alıkoyma, 1'inde tokatlama, 1'inde tekmeleme ve kalan 10 olguda ise farklı türlerde fiziksel istismar olduğu belirlenmiştir. Cinsel istismar görülen 65 olgunun ise 62'sinde cinsel ilişki, 2'sinde sözel taciz ve 1'inde dokunma şeklinde elle taciz olduğu belirlenmiştir. Duygusal istismar görülen 16 olgunun 2'sinde sevgi göstermeme, 5'inde aşağılama, 5'inde fi-

ziksel ve maddi gereksinimlerini gidermeme, 4'ünde ise diğer şekillerde duygusal istismar olduğu belirlenmiştir. Erkek olgularda bildirilmiş cinsel istismara rastlanmamış, erkeklerde cinsel istismarın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha az (%2:24,02 p<0,001), fiziksel istismarın ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla bildirilmiş olduğu görülmüştür (%2:20,65 p<0,001).

Olgular incelendiğinde tek olguda birden fazla istismar / ihmal çeşidinin bulunduğu belirlendiğinden dağılım özellikleri yasal sınıflandırma göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu sınıflandırılmaya göre ise olguların yarısından fazlasının küçük yaşta evlilik nedeniyle kayıt altına alınmış olduğu, bunu aile içi şiddet ve darbe izleyen fiziksel istismar olgularının izlediği görülmüştür. Olguların yasal açıdan sınıflandırma ve cinsiyetlere göre dağılımı Şekil 1'de özetlenmiştir. İstismar ihmal olgularında bildirim şekline bakıldığında ise en çok bildirim yapmış olan hekimlerin çoğunlukla küçük yaşta evlilik ve doğumları bildiren kesim olduğu anlaşılmıştır (Şekil 2). 5 olguda ise bildirim şekli belirlenmemiştir. Tüm olguların iddianame ile adliye sevk edilmiş olduğu, 16 (%15,5) olguda tıbbi rapor düzenlenmiş olduğu, tıbbi rapor düzenlenenlerin ise evlilik dışı cinsel istismar ve fiziksel istismar olgularından oluştuğu anlaşılmıştır. Yasal işlemler sonucunda evlilik dışı cinsel istismar ve fiziksel istismar mağduru olan 5 (%4,9) olgunun koruma altına alındığı, 3 (%2,9) olgunun ise sonucunun kayıt altına alınmamış olduğu görülmüştür (Şekil 3).

Olguların %56'sının küçük yaşta evlenen kızlardan oluştuğu anlaşılmış ve olgular küçük yaşta evlenme olguları ve bunun dışımda kalanlar olarak ayrı ayrı da incelenmiştir (Tablo 1). Küçük yaşta evlilik nedeniyle incelenen 58 kızın yaşları 12-17 arasında değişmiş, yaş ortalaması ve ortalama kardeş sayısı diğer istismar / ihmal olgularına göre anlamlı yüksek olarak saptanmıştır (t: 2,086 p:0,039, t: 3,590 p:0,001). Anne ve babaların yaş ortalamaları arasında anlamlı farklılık saptan-

mamıştır. Küçük yaşta evlilik nedeniyle incelenen kızlar içinde yalnızca 1 kızın okula devam ettiği, küçük yaşta evlilik dışımda kalan kız olgularla karşılaştırıldığında okula gitme oranının anlamlı olarak düşük olduğu belirlenmiştir (%2: 42,545 p<0,001). Küçük yaşta evlilik dışında kalan istismar / ihmal olgularında cinsiyetler açısından okula devam oranında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (%2: 3,203 p:0,361). Küçük yaşta evlilik olguları içinde 23 genç kızın akraba evliliği yaptığı, 2 olgu dışımda hepsinde hekim bildirim olduğu ve yasal işlem sonrasında ailelerinin yanında kaldıkları anlaşılmıştır (Şekil 2,3). Küçük yaşta evliliğin diğer istismar / ihmal çeşitlerine göre il merkezinde anlamlı olarak daha az belirlendiği (%2: 9,219 p:0,010), hekimler tarafından bildirim anlamlı olarak daha fazla olduğu (%2: 61,384 p<0,001) ve hukuki işlem sonrasında aile yanma verilme oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (%2:16,457 p:0,001).

Tartışma

Çocuk istismar / ihmali tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sağlık sorunu ve sosyal sorundur, ancak ülkemizde konuya yönelik epidemiyolojik çalışmaların ve verilerin kısıtlılığı bilinmektedir. Bu çalışma ülkenin küçük bir bölgesinde istismar / ihmal iddiası ile emniyet birimlerine bildirilmiş olguların kesitsel görünümünü ortaya koymayı amaçlamıştır.

Ülkemize ait ulaşılabilen en yeni ve en kapsamlı istismar / ihmal taraması olan "Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması" özet raporunda 61 ilde 1886 çocukla yapılan görüşmeler sonucunda fiziksel istismar %43, duygusal istismar %51, cinsel istismar %3 ve ihmal %25 oranlarında saptanmıştır (TC SHÇEK ve UNICEF - Türkiye 2010). Bu çalışmada 15 aylık süre içinde istismar / ihmal kapsamında emniyet birimlerine bildirim yapılarak yasal işlem başlatılmış çocuk ergen sayısının 103 olgu ile sınırlı olduğu, ancak 2009 yılında araştırmanın yapıldığı ilde nüfusun yaklaşık yarısının 0-19 yaşları arasındaki çocuk ve ergenlerden oluştuğu, böl-

Tablo 1. Ocak 2009- Mart 2010 tarihleri arasında İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubeye istismar / ihmal iddiası ile bildirilen çocuk ve ergenlerin sosyodemografik özellikleri

	Tüm Olgular s=103	Küçük Yaşta Evlilik Olguları s=58	Küçük Yaşta Evlilik Dışında Kalan Olgular s=45
	ort±ss	orfctss	orfctss
Yaş	14,3±2,8	14,8±1,3	13,7±3,9
Baba yaşı	49,1±10,1	50,0±10,3	47,9±9,7
Anne yaşı	43,5±8,5	44,2±7,8	42,6±9,2
Kardeş sayısı	6,3±3,9	8,6±4,3	5,8±2,9
	s(%)	s(%)	s(%)
Cinsiyet			
Kız	88 (85,4)	58(100)	30(66,7)
Erkek	15 (14,6)	0(0)	15(33,3)
Okul çağında olup okula devam eden	25 (25,5)	1(1,7)	24(55,8)
Aile tipi			
Çekirdek	19(18,4)	13(22,4)	6(13,3)
Geniş	79 (76,7)	44(75,9)	35(77,8)
Parçalanmış	5 (4,9)	1(1,7)	4(8,9)
Bildirim yeri			
n	60 (58,3)	26(44,8)	34(75,6)
üçe	16(15,5)	12(20,7)	4(8,9)
Köy	23 (22,3)	17(29,3)	6(13,3)
İl dışı	4 (3,9)	3(5,2)	1(2,2)

gede yaklaşık 375 000 civarında çocuk ve ergen yaşadığı anlaşılmaktadır (TC Dicle Kalkınma Ajansı 2011). İstismar / ihmalin belirlenmesindeki zorluklar ve rapor edilmesindeki yetersizlikler nedeniyle araştırma kapsamında ulaşılan olguların gerçek rakamın çok altında olduğunu düşünülmüştür.

Yazmada kesinlik kazanan olgular incelendiğinde olguların yaklaşık yarısının ihmal, üçte birinin fiziksel istismar, onda birinin cinsel istismar, onda birinin ise duygusal istismar ve sınıflandırıl-

mayan istismar türlerinde olduğu görülmektedir (Bernet 2000). Bu çalışmada benzer şekilde fiziksel istismarın olguların yaklaşık üçte birini oluşturduğu ancak farklı olarak cinsel istismarın olguların yaklaşık üçte ikisini oluşturduğu ve ihmalin olguların onda birinden az bir kısmında görüldüğü belirlenmiştir. Bu durum bölgede geleneksel olan küçük yaşta evlilik olgularının cinsel istismar sıklığını arttırmış olmasınan bağlanabileceği gibi ihmal olgularının bölgede tespit ve bildirim az olmasınan da bağlanabilir. Ülkemizde kesinleşen ve resmîyet kazanan olgula-

nn sıklığı ve dağılımı ile ilgili sistemli bir veri olmadığından ülke verileri ile net bir karşılaştırma olanağı bulunmamaktadır.

Çalışmada derlenen olguların yaşlarının 1-17 arasında değiştiği ancak olguların yalnız %5'inin 12 yaşından küçük olduğu, bildirilmiş olan olguların çoğunluğunun ergenlerden oluştuğu görülmüştür. Buna karşın yabancı yazımda çocukun yaşı ne kadar küçükse istismar olasılığının o kadar arttığı, vakaların üçte ikisinin 3 yaş ve altındaki çocuklardan oluştuğu belirtilmektedir (Oain 1999). Bu durum yine çalışmadaki küçük yaşta evlilik olgularının çokluğuna bağlanabileceği gibi, küçük yaşta daha sık beklenebilecek ihmal ve fiziksel istismarın bildirimlerinin az olmasına da bağlanabilir. Cinsiyet dağılımına bakıldığında ise olguların büyük çoğunluğunu kızların oluşturduğu, küçük yaşta evlilik dışarıda bırakıldığında dahi kızlarda istismar olgularının 2 kattan daha fazla olduğu gözlenmiştir. Yazımda benzer şekilde kızların erkeklere göre daha fazla istismara uğradıkları bildirilmektedir (Dubovvitz 2002). Ancak bu çalışmada olgular arasında cinsel istismarın erkek cinsiyette hiç bildirilmemiş olması dikkat çekicidir. Bu durum kadımlarda cinsel istismarın yaklaşık 3 kat daha sık görülmesi ve çalışma örnekleminin küçük olmasına bağlanabileceği gibi ataerkil sosyokültürel özelliklerin ön planda olduğu bölgede cinsel istismarın erkek olgularda daha saklı kalmasına da bağlanabilir.

Çalışmada olguların bildirim şekillerine bakıldığında hekim bildirimlerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Ancak hekim bildirimlerinin hukuki olarak zorunlu ve net olarak kayıt altına alınmış olan küçük yaşta doğumda ön plana çıktığı ve oranının bu nedenle yükseldiği, küçük yaşta evlilik dışındaki olgularda hekim bildirimlerinin olguların beşte biri ile sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Tüm istismar / ihmal şekillerinde aile bildirimlerinin en düşük oranda olduğu gözlenmiştir. Küçük yaşta evlilik olgularında aile bildirimlerinin olmaması beklenir bir bulgu iken, diğer istismar / ihmal çeşitlerinde de benzer örüntünün devam

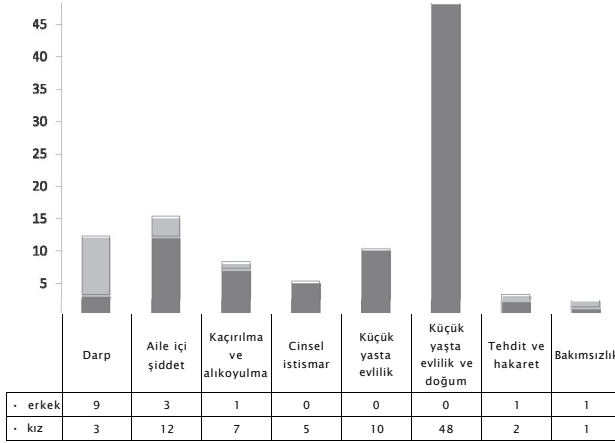
etmiş olması konuya ülkemizde verilen önemin giderek artmasına karşın çalışma yapılan bölgede istismar / ihmale yönelik farkındalığın halen istenilen düzeyde olmadığı ve konu ile ilgili toplum eğitimlerinin artırılması gerektiğini düşündürmüştür. Bu varsayımı destekler nitelikte bildirimlerin çoğunun eğitim düzeyinin ve konu hakkında farkındalığın daha yüksek olmasının beklendiği il merkezinde yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ek olarak kırsal kesimde halkın emniyet birimlerine ulaşmasında ki sıkıntıların ve istismar / ihmal durumunda damgalanma, ayıplanma gibi kültürel korkuların daha baskın olmasının da bildirim azalmasına neden olan etkenler olabileceği düşünülmüştür.

Olgulara genel olarak bakıldığında yarısından çoğunda istismarcının yabancı bir kişi olduğu, küçük yaşta evlilikler dışında kalan olgularda ise istismarcıların üçte birden fazla oranda yabancı bir kişi olduğu belirlenmiştir. Yazımda benzer şekilde yabancı istismarının %25-50 oranlarında olduğu bildirilmektedir (İşeri 2008, Taner ve Gökler 2004). İstismar sonrası müdahaleler yasal işlem sonuçlarına göre değerlendirildiğinde küçük yaşta evlenen kız ergenlerin büyük çoğunluğunun ailelerinin yanında kaldığı; küçük yaşta evlilik dışındaki olguların üçte birinin en azından bir süre için koruma altına alındığı, koruma altına alınan olguların çoğunun evlilik dışı cinsel istismar ve fiziksel istismar mağduru olduğu görülmektedir. Ülkemizde çocuk ruh sağlığı polikliniğinde adli bildirim yapılarak izlenen istismar / ihmal olgularının derlendiği bir çalışmada koruma altına alınma oranının %43 olduğu ancak olguların çoğunluğunun cinsel istismar mağduru olduğu görülmüştür (Yolga Tahiroğlu ve ark. 2008).

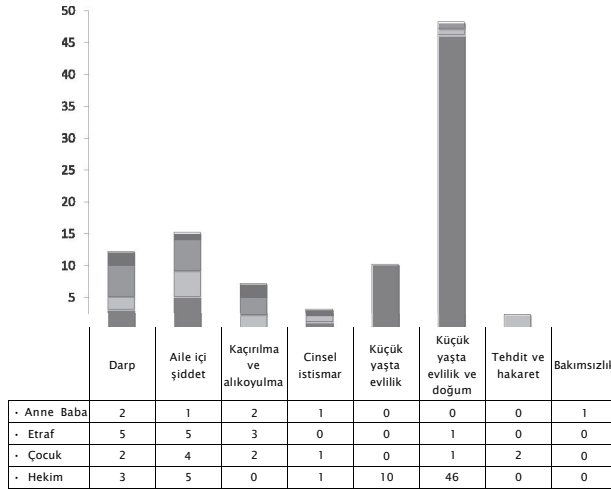
Küçük yaşta evlilik, en az biri on sekiz yaşından küçük olan iki kişinin, resmi ya da resmi olmayan bir şekilde, evlilik bağıyla birleşmesi anlamına gelmektedir (BM Doğu Avrupa ve Orta Asya Ülkeleri için Rehberlik Programı 2012). BM Çocuk Hakları Sözleşmesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadırlar (Kaynak

ÇAK VE ERDEN

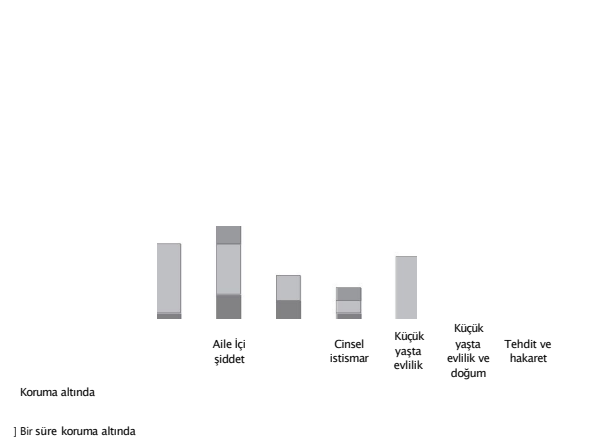
Şekil 1: Olgularda istismar/ ihmalin yasal açıdan sınıflandırılmasının cinsiyetlere göre dağılımı

Şekil 2: Olgularda istismar/ ihmalin yasal açıdan sınıflandırılmasının bildirim şekline göre dağılımı

Şekil 3: Olgularda istismar/ ihmalin yasal açıdan sınıflandırılmasının yasal işlem sonucu açısından dağılımı

ve Hatipoğlu 2006). Çocuklar evliliğe özgür ve tam rıza gösterme yetisine henüz sahip olmadıklarından, çocuk yaştaki evlilikler insan haklarının ve çocuk haklarının bir ihlali olarak değerlendirilmelidir. Ülkemizde on yıl öncesine kadar, evlilik için yasal asgari yaş kadınlar için 15, erkekler için ise 17 iken, 2002 yılında yemden düzenlenen Türk Medeni Kanunu yasal asgari yaşı kadınlar için 17'ye çıkararak erkeklerde aranan yaş şartıyla eşitlemiştir (BM Doğu Avrupa ve Orta Asya Ülkeleri için Rehberlik Programı 2012). Türkiye'de küçük yaştaki evliliklerle ilgili araştırma sonuçları oldukça sınırlıdır. Elde mevcut olan az sayıdaki araştırma gözden geçirildiğinde, çocuk yaşta evliliklerin Türkiye'nin tüm bölgelerinde gerçekleştiği, 2003 yılı verilerine göre kadınların üçte birinin 18 yaşmdan önce evlendiği, evlenme yaşı en küçük doğu bölgelerinde en büyük olarak ise batı bölgelerinde belirlenmiştir (Tezcan ve Coşkun 2004). Küçük yaşta doğum olgularına ise yine en çok doğu bölgelerinde rastlanmakta ve kırsal alanlardaki genç kızların çocuk doğurmaya başlamış olma olasılığı, kentsel alanlarda yaşayan akranlarına göre daha yüksek bulunmaktadır (BM Doğu Avrupa ve Orta Asya Ülkeleri için Rehberlik Programı 2012). Bu çalışmada ise adli bildirim yapılmış olan küçük yaşta evliliklerin 12 yaşla birlikte başladığı, yaş ortalamasının ise 15 olduğu belirlenmiştir. Küçük yaşta evlilik nedeniyle bildirilen kız olguların hemen hiçbirinin okula devam etmediği, buna karşın diğer istismar / ihmal olgularında okula devam oranın yarıya olduğu ve cinsiyet farkı gözetmediği gözlenmiştir. Okula devamın genel olarak istismar / ihmal açısından değil küçük yaşta evlilik açısından koruyucu bir etken olabileceği düşünülmüştür. Aile içinde okula devam verilen önem ailenin sosyokültürel yapılanmasını etkilediği, okul ile eğitim seviyesinin yükseliyor olması ve okulun sosyalleşmeye sağladığı katkılar nedeniyle okula devamın küçük yaşta evlilik için ko-

ruyucu olabileceği düşünülmüştür. Küçük yaşta evlilik ve doğumlarda öğrenim düzeyinin önemli bir etken olduğu Türkiye'de yapılmış olan diğer nüfus araştırmalarında da ortaya konmuştur (Tezcan ve Coşkun 2004). Ek olarak bu çalışmada küçük yaşta evlenme nedeniyle bildirilen olgularda kardeş sayısının anlamlı yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum altıdan fazla çocuklu ailelerin sosyokültürel ve ekonomik özelliklerinin farklılığına ve geleneksel yapıya bağlanabilir. Ülkemiz yazınında küçük yaşta evlilik ve kardeş sayısı ilişkisi ile ilgili karşılaştırılabilir bir veriye rastlanmamıştır ancak küçük yaşta evliliğin ve çok çocukluluğun birbirlerini tetikleyen ve besleyen bir sarmal olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Çok çocuklu ailelerde erken yaşta evlilikten koruyucu etkenlerin neler olabileceği konusunda ileri araştırmalar gereklidir.

Emniyet kayıtlarının geriye dönük incelenmiş olması ve verilerin olgularla birebir görüşme olanağı olmaksızın yalnızca kayıtlara dayanması çalışmanın en önemli kısıtlılıklarıdır. Ayrıca yalnızca yasal işlem yapılmış olan olguların derlenmiş olması nedeniyle çalışma bulgularının bölge ya da ülke kapsamına genellenemeyeceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Kısıtlılıklarına karşın kurumlar arası işbirliği ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bir il merkezinde yasal işlem sonucunda belirlenmiş istismar / ihmal olgularının epidemiyolojik verilerinin dökümünün oluşturulduğu bu çalışma, gerçek istismar / ihmal sıklığını, risk faktörleri ve koruyucu faktörleri inceleyecek geniş örneklemli sistematik epidemiyolojik çalışmalara öncülük etmesi açısından önem taşımaktadır. Çocuk istismar / ihmalin önleme konusunda çocuklara hizmet götüren eğitim, sağlık gibi her türlü kurum ve kuruluşta çalışanların, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve toplumun bu konuda duyarlılığının artırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Ek olarak çocuk istismar / ihmalinin bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınması ve diğer sağlık sorunlarında olduğu gibi sistematik, bilimsel tabanlı ve disiplinler arası çalışmalar ile ülkemiz-

deki durumun tespit edilerek olası müdahale planlarının geliştirilmesi, konu üzerine eğitim ve danışmanlık hizmetlerine koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında öncelikli yer verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Baskın D, Yalbaz İ, Evciler H, Serim S, Çevik M, Gaffarizonoz E (2000) Çocuk istismarı iddialarının değerlendirilmesinde çocuk cerrahının rolü. *Pediatric Cerrahi Dergisi* 14:126-129.

Bernet W (2000) *Child maltreatment. Comprehensive Textbook of Psychiatry 7th ed içinde, Sadock B, Sadock V (ed) Lippincott Williams and Wilkins, Philadelphia, s:287-9.*

Bilir Ş, Arı M, Dönmez NB, Atik B, San P (1991) Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Aile ve Toplum* 1:53-66.

Birleşmiş Milletler (2012) Doğu Avrupa ve Orta Asya Ülkeleri için Rehberlik Programı. 05.05.2013'de <http://eeeca.unfpa.org/webdav/site/eeeca/shared/documents/publications/Turkey%20Turkish.pdf> adresinden indirilmiştir.

Dubomtz H (2002) Preventing child neglect and physical abuse. *Pediatrics in review* 23:191-196.

İşeri E (2008) *Cinsel İstismar. Çocuk Ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı içinde, F Çuhadaroğlu Çetin (ed) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, s:470-7.*

Jain AM (1999) Emergency department evaluation of child abuse. *Emerg Med Clin North Am* 17:575-593.

Kaynak H, Hatipoğlu N (2006) Çocuk İstismarı ve Ceza hukuku, Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım içinde, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s:75-92.

Konanç Onur E, Zeytinoğlu S, Kozcu Ş (1998) Ankara, İstanbul ve İzmir Ceza Mahkemelerinde çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili kararların incelenmesi. *İzmir Barosu Dergisi* 53(3): 5-22.

ÇAK VE ERDEN

Öztop DB, Özcan ÖÖ (2010) Cinsel İstismar Vakalarının Sosyodemografik ve Klinik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Yeni Symposium* 48(4):270-276

Şahin F (2006) Çocuk istismarının tanımı, epidemiyolojisi ve multidisipliner yaklaşımın önemi, *Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım içinde*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s: 5-13.

Taner Y, Gökler B (2004) Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi* 35:82-86.

T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu - UNICEF (2010) Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması. 05.05.2013’de <http://panel.unicef.org.tr/veralapplvarlfilesclolcocuk-istismari-rapciru-tr.pdf> adresinden indirilmiştir.

T.C. Dicle Kalkınma Ajansı (2011) "Rakamlarla Mardin" Mardin Yatırım Destek Ofisi. 05.05.2013’de http://www.dika.org.tr/upload/archive/files/rakamlarlamardin_web.pdf adresinden indirilmiştir.

Tezcan S, Coşkun Y (2004) Türkiye’de 20. yüzyılın son çeyreğinde kadınlarda ilk eolenme yaşı değişimi ve günümüz evlilik özellikleri. *Nüfusbilim Dergisi* 26:15-34.

Yılmaz Irmak T (2011) Fiziksel İstismara Uğrayan Ergenlerde Dayanıklılığın İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi* (12) 2:1-21.

Yolga Tahiroğlu A, Avcı A, Çekin N (2008) Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 9:1-7.

Zoroğlu SS, Tüzün U, Şar V ve ark. (2001) Çocukluk döneminde ihmal ve istismarın olası sonuçlarının incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2: 69-78.